

6. Концептуальні засади регіональної політики України в сучасних умовах / А.П. Голіков, О.С. Логвиненко, С.Б. Нікулін, В.В. Радченко // Регіональна політика в Україні: стан та перспективи розвитку: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 травня 2000 р. / УАДУ (ХФ). – Х., 2000. – С. 28 – 31.
7. Корженко В.В. Інноваційний підхід до впорядкування складних соціально-економічних об'єктів / В.В. Корженко, А.О. Кузнецов // Структурно-функціональне забезпечення діяльності територіальних органів влади: [Монографія] / За заг. ред. Н.М.Мельтюхової. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. – 158 – 166 с.
8. Кукурудза І.І. Роль загальнонаціональної компоненти в соціально-економічному розвитку регіонів / І.І. Кукурудза // Вісник Акад. екон. наук України. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2004. – № 1(5) – С. 42 – 47.
9. Мазур А.Г. Регіональна економіка: проблеми відтворення і управління: [Монографія] / А.Г. Мазур / Рада по вивченню продукт. сил України. – Вінниця, 2000. – 263 с.
10. Павлов К.В. Управление экономикой на основе учета воспроизводственных диспропорций / К.В. Павлов // Вісник Акад. екон. наук України. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2009. – № 1(5) – С. 65 – 67.
11. Симоненко В.К. Регионы Украины: проблемы развития / Симоненко В.К.; Отв. ред. И.И. Лукинов. – К.: Наук. думка, 1997. – 263 с.

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.

УДК 354:65.014.1.477

Матійко С.А.,

к.держ.упр.,

Мелітопольський інститут державного та
муніципального управління КПУ

ДЕРЖАВНІ ПРІОРИТЕТИ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ

Обгрунтовано пріоритети відтворювального розвитку промисловості.

Розкрито зміст та складові головної цілі державного управління відтворювальним розвитком промисловості.

Обгрунтовано приоритеты воспроизводственного развития промышленности.

Раскрыто содержание и составляющие главной цели государственного управления воспроизводственным развитием промышленности.

Grounded priorities reproductive development industry. And clarified the contents of the main goals of the state of reproductive development industry.

Постановка проблеми. Вирішуючи питання переходу промисловості на відтворювальний шлях розвитку, Україна має враховувати необхідність модернізації всіх без винятку галузей промисловості та сільського господарства з акцентом на суттєве зменшення рівня їх енергозатратності, пошуку альтернативних джерел енергії тощо. Проте з урахуванням особливостей перехідного періоду на перших етапах інноваційних реформ необхідно сконцентрувати зусилля на підтримці лише тих галузей промисловості, що працюють у пріоритетних, з погляду кон'юктури ринку

та забезпечення національних інтересів, напрямах. Виділення таких напрямів належить до особливих прерогатив держави. Адже без цього не можна визначитися із формами та методами їх фінансування й кредитування. Головним критерієм надання підтримки інноваційним процесам з боку держави має стати здатність названих галузей виробляти високоякісні товари та послуги на базі сучасних вітчизняних і зарубіжних науково-технічних досягнень.

Вважається, що вибір пріоритетів відтворювального розвитку промисловості та сільського господарства, безумовно, полегшить вирішення одного з головних завдань зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаного із визначенням товарів та послуг, з якими варто виходити на світовий ринок. Зараз Україна спроможна експортувати в основному сировину, продукцію її первинної переробки та дешеву робочу силу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ґрунтовне дослідження структурних проблем державного регулювання відтворювальних процесів здійснили у своїх працях вітчизняні вчені: С.О. Біла, О.Г. Мордвінов, В.Є. Воротін, В.М.Геєць, Б.М. Данилишин, М.Х. Корецький, О.М. Суходоля, В.М. Рижих та ін. Значну увагу особливостям державного регулювання розвитку промисловості приділили О.М.Алимов, О.І. Амоша, Б.М.Андрушків, А.С.Гальчинський, В.Г. Горник, О.С. Ігнатенко та ін.

Постановка завдання:

- обґрунтувати пріоритети відтворювального розвитку промисловості;
- розкрити зміст та складові головної цілі державного управління відтворювальним розвитком промисловості.

Вклад основного матеріалу. Не викликає сумніву, що органи державної влади мають спрямувати зусилля суспільства на створення організаційних і фінансових механізмів, необхідних для розвитку відтворювальних процесів у промисловості. А це можливо лише за умов здатності центральних та регіональних органів влади налагодити між собою тісну взаємодію для вирішення пов'язаних з нею проблем. Адже при використанні відтворювальної моделі розвитку особливого значення набувають питання управління інноваційним процесом безпосередньо в місцях її реалізації — у регіонах і на підприємствах. До цього часу плідна співпраця між Центром та регіонами не налагоджена [3, с. 149],.

Державна підтримка інновацій, згідно з положеннями чинного законодавства, має здійснюватися шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів відтворювальних процесів у промисловості державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізації загальнонаціональних, регіональних, місцевих та галузевих інноваційних програм;

- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання відтворювальних процесів у промисловості;
- захисту прав та інтересів суб'єктів відтворювальних процесів у промисловості;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів відтворювальних процесів у промисловості;
- підтримки функціонування та розвитку сучасної відтворювальної інфраструктури.

Зазначені заходи тісно пов'язані між собою, проте на особливу увагу, на нашу думку, заслуговують два з них (визначення і підтримка пріоритетних напрямів відтворювальних процесів у промисловості державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів, а також створення правових та економічних механізмів для її підтримки і стимулювання), які з повним правом можуть претендувати на роль основних у процесі запровадження відтворювальної моделі розвитку. Інші – лише конкретизують їх зміст та сутність.

До найголовніших завдань, що постали перед нашою державою у вирішенні проблем відтворювального розвитку, належить сприяння розвитку науки і техніки. З урахуванням існуючих в Україні традицій, розвиток фундаментальної науки має залишатися під контролем держави. Тільки за її сприяння українська наука зможе забезпечувати ефективність розвитку вітчизняного виробництва. Держава повинна взяти на себе зобов'язання щодо задоволення соціально-економічних потреб інженерно-технічного персоналу та вчених, зайнятих інноваційною діяльністю. Вона має також вирішувати проблеми залучення до участі в відтворювальній діяльності різних наукових колективів та окремих учених, організувати контроль за ефективним використанням бюджетних асигнувань тощо [1, с. 230].

В Україні на зразок економічно розвинутих держав світу розроблені програми підтримки фундаментальних і прикладних досліджень. В їх рамках передбачається концентрація зусиль держави на створення системи зайнятих у розробці перспективних нововведень наукових закладів; розвиток діючих на їх базі малих венчурних фірм; розширення сфери міжгалузевої та міждержавної наукової кооперації; комерційне використання результатів наукових досліджень. У названих програмах робиться акцент на вдосконалення механізмів зв'язку наукових центрів з виробництвом. Як відомо, в нашій державі, втім як і в більшості країн з розвинутою ринковою економікою, такі відносини далекі від ідеальних.

Фінансування наукової діяльності шляхом залучення банківських кредитів взагалі неможливе. Існуючі умови надання банківськими структурами України довгострокових кредитів не вигідні науковим організаціям і промисловим підприємствам для проведення

відтворювальних процесів у промисловості. Залишається невирішеною проблема суттєвого підвищення державних витрат на проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. І сьогодні в Україні продовжують згортатися наукові розробки за багатьма напрямками.

Варто підкреслити той факт, що можливості української промисловості щодо реалізації інноваційних ідей дуже обмежені. За статистичними даними, незважаючи на досить високий потенціал, вона займає тільки 53 місце у списку конкурентоспроможності країн світу. Більше ніж половина основних виробничих фондів фізично зношена, потребує негайної модернізації машинобудівна галузь. Внаслідок розриву економічних зв'язків між колишніми радянськими республіками низка галузей господарства України залишилася і продовжує функціонувати без наукового супроводу [4, с. 97].

У більшості вітчизняних підприємств через високий знос основних фондів і вкрай низький техніко-технологічний рівень виробництва освоєння та випуск принципово нової продукції фактично неможливі. Знижується або вже повністю втрачена здатність більшості промислових підприємств здійснювати нововведення. Тільки окремі з них можуть сьогодні випускати продукцію, що відповідає вимогам сучасного ринку. Собівартість такої продукції залишається досить високою.

Через неспроможність наукових організацій, що займаються прикладними дослідженнями, налагодити плідне співробітництво з виробництвом їх загальна кількість з року в рік зменшується.

Дехто з вітчизняних експертів вважає, що в Україні можна стимулювати інноваційну діяльність підприємств навіть за відсутністю у них капітальних вкладень. На їх думку, в умовах дефіциту коштів держава має провести ревізію реальних можливостей побудови відтворювальної моделі розвитку промисловості. Це пов'язується з тим, що в Україні існують цілі галузі промисловості, які не тільки базуються на новітніх технологіях, але й самі належать до інноваційних (ракетно-космічна, авіаційна, атомна промисловість, низка підприємств оборонно-промислового комплексу).

Україна посідає четверте місце у світі в ракетно-космічній галузі, шосте – серед виробників авіаційної техніки, четверте – серед виробників авіаційних двигунів і газотурбінних установок, дев'яте – надчистих матеріалів для напівпровідників, шосте – серед експортерів озброєнь. У державі налагоджено процес первинної переробки уранової руди, а також збагачення уранового концентрату. За експертними оцінками, назване виробництво в цілому можна вважати високотехнологічним. Разом з тим через відсутність чіткого механізму державної підтримки цієї галузі Україна може повністю втратити контроль над нею. Адже виробництво ядерного палива базується на закритих технологіях, які є спільною власністю України та Росії.

Як свідчить аналіз [4; 5], малоефективне українське виробництво з великими труднощами пристосовується до умов ринку. Не випадково в Україні час від часу лунають заклики до громадян нашої держави купувати лише українське. Тобто відчувається намагання виробників адаптувати потреби українського суспільства до можливостей вітчизняної промисловості. Разом з тим саме виробництву потрібно адаптуватися до вимог ринку. Для цього підприємцям слід працювати у тісному контакті із замовниками, знати їх потреби та можливості. Проте в нашій державі до цього часу не налагоджена ефективна співпраця підприємств з інжиніринговими компаніями, здатними суттєво сприяти виробникам у вирішенні проблем адаптації технологічних рішень до умов ринку та підвищити їх чутливість до запитів клієнтів.

Не викликає сумніву і той факт, що робота підприємств у контексті побудови відтворювальної моделі вимагає абсолютно іншої організації виробничого процесу. За оцінками представників германської компанії “Сименс АГ”, не можна поєднати недорозвинутий виробничий процес і досконалу автоматизацію [2].

В умовах переходу на відтворювальний шлях розвитку варто нагадати думку австрійського вченого Й. Шумпетера про зростання ролі суб’єктивного фактора. В Україні названий фактор набуває особливої актуальності. Ні для кого не є секретом, що у більшості підприємців та бізнесменів бракує особистих якостей, які мають бути притаманні справжнім підприємцям-новаторам. Звичайно, це пояснюється психологічною особливістю людини, яка вийшла з тоталітарного суспільства. Але відсутність у названих суб’єктів відтворювальних процесів у промисловості таких рис характеру, як готовність до ризику, здатність до нововведень, вміння переконувати та вести за собою людей стають серйозною перешкодою на шляху розбудови відтворювального суспільства в Україні.

Україна традиційно вважається державою з розвинутою системою підготовки кадрів. У м. Київ, а також Харківській, Дніпропетровській, Львівській, Одеській та Донецькій областях функціонують найголовніші технічні, технологічні вузи та науково-дослідні структури нашої держави, що відповідають вимогам територіальної виробничої спеціалізації. Підготовка кандидатів та докторів здійснюється навчальними закладами третього і четвертого рівнів акредитації та науково-дослідними установами.

Разом з тим професійний рівень задіяних в інноваційному процесі українських учених та науково-технічних працівників загалом поступово знижується. Отже, проблема підготовки кадрів здатних до проведення відтворювальних процесів у промисловості залишається актуальною. Розвиток наукоємних галузей промисловості вимагає постійного підвищення рівня освіти та кваліфікації. Без організації належного розвитку технічної та спеціалізованої підготовки не може розвиватися жодна держава. Не можна розраховувати на процвітання промисловості,

якщо рівень кваліфікації і професійної підготовки кадрів не буде відповідати світовим стандартам у цій галузі, які, до речі, постійно підвищуються. На нашу думку, нашій державі потрібно докласти зусиль для підвищення якості наявного науково-технічного потенціалу, а також встановити більш жорсткі загальнодержавні стандарти в галузі освіти та професійної підготовки. Названі стандарти мають обов'язково відповідати міжнародним вимогам.

Вирішенню проблеми формування якісного науково-технічного потенціалу може сприяти й імміграційна політика нашої держави. За її допомогою можна створити сприятливі умови для масового притоку висококваліфікованих спеціалістів в пріоритетні галузі української промисловості.

Відтворювальна модель розвитку суспільства та промисловості ставить перед українським суспільством вимогу щодо якнайшвидшої модернізації освіти на основі застосування у широкому масштабі інноваційних педагогічних технологій. Сама освіта в нашій державі має набути рис відтворювального характеру. Загально-цивілізаційні тенденції свідчать про те, що в XXI столітті основною рисою всіх сфер життєдіяльності людини буде динамічний розвиток. Така людина має бути здатною до відтворювального типу життя. Отже, вже зараз вища школа України має розпочати роботу, спрямовану на формування особистості, здатної до творення змін та їх сприйняття як природної норми.

Останнім часом органи державної влади в Україні почали приділяти підвищену увагу створенню умов для зближення наукової, науково-педагогічної та науково-технічної діяльності безпосередньо з виробництвом. Реалізація цього напрямку діяльності відбувається шляхом створення та підтримки діяльності бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів, технопарків, технополісів та інших видів інноваційних структур. В українському законодавстві вони отримали узагальнену назву – „інноваційне підприємство”. Під цим терміном розуміється підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків загального обсягу продукції і (або) послуг.

Варто зазначити, що органи державної влади, які організують діяльність інноваційних структур, мають узяти під свій контроль, у першу чергу, виконання найважливіших програм фундаментальних і прикладних досліджень, необхідних для державного сектора промисловості, проведення нетрадиційних високоефективних розробок, а також використання їх результатів у господарському комплексі. Держава також має розглядати діяльність названих структур як одну з форм саморозвитку адміністративних територій. Інноваційні підприємства повинні спрямовувати зусилля на задоволення потреб і запитів у першу чергу ринку. А державні органи та органи місцевого самоврядування мають виконувати щодо до них протекціоністські функції.

До головних напрямів діяльності держави у сфері підтримки відтворювальних процесів у промисловості належить створення відтворювальної інфраструктури. Згідно з положеннями чинного законодавства, це сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення відтворювальних процесів у промисловості (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо). Вже з визначення терміна “інфраструктура” видно, що законодавець не розглядає її з погляду взаємозалежності та взаємообумовленості структур, що входять до її складу. Разом з тим, на нашу думку, відтворювальна інфраструктура може бути ефективною тільки у випадку, якщо вона становитиме собою систему, а не сукупність різних структур, як це йдеться у Законі України “Про інноваційну діяльність”. До найважливіших складових інфраструктури можна зарахувати такі державні органи:

- Українську державну інноваційну компанію (УДІК);
- Міжвідомчу когоровну ціль з питань науково-технологічної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України;
- Когоровну ціль з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів (далі – КОД);

Український інститут науково-технічної й економічної інформації.

Зокрема, головною функцією УДІК є організація експертиз та здійснення кваліфікування інноваційних проектів та відтворювальної продукції. До основних завдань КОД належать: розгляд пропозицій центральних і місцевих органів виконавчої влади, академій наук щодо створення технологічних парків та інноваційних структур інших типів; організація проведення експертизи проектів створення технологічних парків та інноваційних структур інших типів, ефективності їх функціонування; координація діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, академій наук, пов'язаної із створенням і функціонуванням технологічних парків та інноваційних структур інших типів; підготовка пропозицій щодо визначення пріоритетних напрямів діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів, підтримки реалізації інвестиційних та інноваційних проектів, що виконуються зазначеними структурами, за рахунок різних джерел фінансування; узагальнення досвіду роботи технологічних парків та інноваційних структур інших типів, підготовка пропозицій щодо вдосконалення їх діяльності, зокрема науково-методичного, кадрового та інформаційного забезпечення, а також щодо створення нових інноваційних структур тощо. На сьогодні КОД розглянуто 6 інноваційних проектів та розпочато моніторинг виконання діючих 14 інноваційних та 3 інвестиційних проектів з питань розбудови діяльності технопарків.

Український інститут науково-технічної й економічної інформації бере активну участь в інформаційному забезпеченні відтворювальних

процесів у промисловості. Усі організації, які здійснюють розробки технологій за державні кошти, зобов'язані ставити на облік отримані результати до діючого у його структурі банку даних відповідно з вимог спеціального Реєстру технологій.

З метою забезпечення ідентифікації інноваційних структур у межах інформаційного простору введено Державний реєстр технопарків та інноваційних структур інших типів, у якому враховується їх спеціалізація та основна характеристика відтворювального продукту. Це забезпечує доступність інформації про інноваційні структури для зацікавлених користувачів. Слід також зазначити, що існують всі передумови для розширення сфери діяльності територіальних інноваційних структур.

Першочерговим завданням є також якнайшвидше введення в дію цілісної мережі інформаційного забезпечення відтворювального процесу. Та інформація, що зараз знаходиться в одному з регіональних бюро науково-технічної інформації, може залишатися невідомою іншим. Актуалізується проблема створення інформаційної бази даних щодо нових технологій, у тому числі подвійного призначення, діяльність якої має спрямовуватися на забезпечення науково-технічною та економічною інформацією органів виконавчої влади, підприємств, організацій тощо.

Безперечно, держава має підтримувати діяльність вже існуючих структур поширення інноваційних ідей. Зокрема, мова йде про інформаційно-маркетингові центри, створені на базі регіональних центрів науково-технічної інформації. Головним напрямом їх діяльності має стати сприяння реалізації на внутрішніх та зовнішніх ринках інноваційних товарів з високим рівнем комерціалізації. З використанням названих структур можна періодично проводити на загальнодержавному або регіональному рівнях виставки та ярмарки технологічних новинок і вітчизняних конкурентоспроможних товарів, паблік рилейшнз, конференції, симпозіуми, інші заходи, що рекламують відтворювальний процес. На нашу думку, це допоможе виробникам високотехнологічної продукції у вирішенні проблем пошуку покупців, сприятиме залученню в національну промисловість новітніх розробок. В цілому, за оцінками дослідників, робота в цьому напрямі має надзвичайно велике значення. Адже відтворювальні процеси у промисловості, з одного боку, вимагає вивчення очікувань споживачів, а з іншого – “нав'язування” потенційним покупцям найбільш сучасних та ефективних товарів і послуг.

Висновки. Вирішенню цих проблем може сприяти утворення на вищому державному рівні науково-координаційної установи, підпорядкованої Президентові України і президентові Національної академії наук України. Такою установою міг би стати Національний інститут науково-технічної та відтворювальної політики у промисловості при Раді національної безпеки й оборони України і Національній академії наук України.

До функцій запропонованої установи можуть бути зараховані:

- забезпечення постійного моніторингу стану науково-технологічного та відтворювального розвитку України;
- аналіз ефективності державного регулювання в науково-технологічній та відтворювальній сфері;
- розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень у сфері науково-технологічної та відтворювальної політики у промисловості;
- виконання довго- та середньострокових прогнозів науково-технологічного та відтворювального розвитку України, у тому числі розробка комплексних прогнозів на довгостроковий період;
- підготовка пропозицій щодо застосування прогресивного досвіду розвинених країн у науковій, технічній та відтворювальній сферах;
- організація підготовки щорічної Державної доповіді про стан науково-технологічної та відтворювальної сфери промисловості України, тенденції і перспективи її розвитку;
- інформаційно-аналітичне та організаційно-технічне забезпечення роботи Ради з питань науки та науково-технічної політики при Президентові України, Міжвідомчої когोलовної цілі з питань науково-технологічної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень при Національній академії наук України;
- наукова розробка та експертиза проектів законодавчих актів, які стосуються науково-технічної та відтворювальної сфери промисловості;
- підготовка та підвищення кваліфікації державних службовців з питань організації відтворювальних процесів у промисловості;
- здійснення науково-просвітньої роботи для відповідного сприйняття стратегії відтворювального розвитку, усвідомлення виняткової ролі науки та відтворювальних процесів у промисловості у соціально-економічному й національно-культурному відродженні України науковцями, підприємцями, фахівцями-управлінцями та широкими верствами населення.

Використані джерела інформації:

1. Горник В.Г. Вдосконалення правового забезпечення інноваційного розвитку промисловості // Вісник НАДУ – 2009. - №2. - С.229-335
2. Грунер М. Поправки до НТР // Урядовий кур'єр. – 2007. – 4 червня. – С. 3.
3. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання промисловості: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання- Прес, 2006. – С.149.
4. Шибірін О.Я. Вплив фінансових чинників на відтворювальний процес в промисловості // Стратегии развития Украины в глобальной среде / Материалы международной научно-практической конференции 26-28 октября 2007 г. – Симферополь: издательский центр Крымского института бизнеса, 2010. – С. 96-97.
5. Ray D. The role of entrepreneurship in economic development // Entrepreneurship and economic development. – N.Y.: UN, 2008. – P. 4-13.

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.